THE CHARACTER FICU, BETWEEN REALITY AND IDEALITY. AN ANALYSIS OF THE NOVEL *CALEA VĂCĂREŞTI* BY ISAC PELTZ

Claudia CÎȚĂ
University of Bucharest

Abstract: The present paper aims to outline and to offer a starting point to reassess the writing of Isac Peltz, not from the well-known bio-bibliographic approach, not from a one-sided point of view (with or against his national identity), but through the way to create a minor character in one of his quite important novels, Calea Văcăreşti. This is a less explored method of analysis in a literature which has still needed deep researches: the Romanian-language Jewish literature. The challenge of this micro-research will be to give privilege to a direct lecture of the text, but also to establish some links with the non-Jewish literature, in order to add up the heteromorphic image of the multicultural Romanian-language literature.

Keywords: minor character (raisonneur), literary analysis, Jewish literature, multiculturalism.

Lucrarea de față urmărește evoluția sau, la fel de plauzibilă, involuția unui personaj al romanului scris de I. Peltz, *Calea Văcăreşti*, ținând seama de câteva repere: iubirea filială, raportul iubire-căsătorie, rostirea adevărului, perceperea lumii, valori umane şi atitudinea care le corespunde acestora. Traseul analizei are în vedere o abordare de tip eseu, fără a exclude rigoarea academică.

La o primă lectură, ceea ce atrage atenția este „întâlnirea admirabilă" (formula îi aparține lui Anton Dumitriu, în *Cartea întâlnirilor admirabile*) cu un personaj construit fabulos, cu multiple nuanțe, poate pentru că nu el este personajul principal, iar astfel libertatea de creație este infinită, nicio coerciție nu mai acționează aici: „Figura majoră a cărții nu este, cum s-a crezut, Ficu. E adevărat că Flaubert, întrebat cine e madam Bovary, a răspuns: madam Bovary sunt eu! Ficu sunt eu, dar personajul cel mai important al cărții este Ester, adică mama, răpusă în floarea vârstei. Răpusă de boală, dar şi de munca supraomenească pe care a făcut-o din copilărie, ani şi ani, ani grei de lipsuri şi de năzuințe neîmplinite. Acestei sfinte făpturi am vrut să-i aduc, prin scrierea romanului, smeritul meu omagiu. Şi când un publicist m-a întrebat de ce am scris *Calea Văcăreşti*, i-am răspuns, cu toată sinceritatea, cu toată convingerea: pentru că am vrut să eternizez, mai cu seamă, chipul mamei" (Waldman, Ciuciu 2011: 55).

Personajul, copil, surprinde printr-o sensibilitate exacerbată, printr-o acuitate a simțurilor în măsură să compenseze fragilitatea fizică: „De mult observase la copil o preocupare de soarta ei, surprinzătoare la vârsta arşicelor şi a jocului în aer liber. Cuvinte care altei urechi scapă se imprimau în mintea lui, prea devreme coaptă, gesturi în aparență simple, dar cu tâlc, îi reținеau atenția. Mic, palid, şubred, Ficu vedea şi auzea totul, depozitând în adâncuri un material de revoltă grea, care exploda pe neaşteptate" (Peltz 1962: 159).

Ficu se maturizează silnic; o dovadă tristă, dar peremptorie în acest sens o constituie ascunderea adevărului întreg, din compasiune, ca o prefigurare a afirmației pe care o va rosti, optzeci de ani mai târziu, actorul Adrian Pintea, în cadrul unui interviu; redau din memorie: *Adevărul rostit pe jumătate este mai bun decât adevărul întreg şi decât minciuna; adevărul întreg poate ucide, iar minciuna mânjeşte*. Iată ilustrarea acestei afirmații în economia romanului: „Copilul primi, resemnat, mângâierea mamei. / -Azi am sfârşit repede! minți el. / Dintr-o experiență, repetată în ultimii ani, ştia că orice indispoziție fizică pe care o încercase stârnea panică în capul – şi aşa înfierbântat – al mamei" (Peltz 1962: 154).

BDD-A22114 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:19:17 UTC)

Observăm că în copilărie Ficu este atent, vigilent, sensibil doar la universul restrâns al familiei sale, privirea lui scrutătoare cuprinde numai ceea ce îi este apropiat – oameni şi fapte de care şi-a legat inima. În rest, judecă şi condamnă cu asprime, sau cultivă o atitudine de indiferenţă dispreţuitoare faţă de ceilalţi *dezmoşteniţi ai soartei*: „Ficu n-avea de unde să ştie că unele din femeile de marmură – care îşi mişcă, vesele şi nepăsătoare, buclele de la un bărbat la altul şi sorb, cu infinite nuanţe, şampania – au şi ele, poate, acasă mizeria lor cruntă... Au şi ele, poate, o mamă în preajma sfârşitului, un tată paralitic sau copii anemici cărora nopţile albe ale mumii le asigură viaţa... N-avea de unde să ştie că fiecare zâmbet e plătit cu sânge şi fiecare hohot de râs cu ani scurtaţi dintr-o viaţă devastată de toate dramele posibile” (Peltz 1962: 161).

G. Călinescu surprinde într-un mod expresiv diversele tipologii umane conturate în romanul lui I. Peltz, inventarierea lor nefiind lipsită de interes: „Leia este bunica, trăind succesiv pe lângă fiii şi nepoţii săi. Fiica ei, Esther, se extenuează lucrând la maşina de cusut. Moare canceroasă. Un alt fiu, Paul, plasator de articole de ocazie, moare de epilepsie. Moriţ are nostalgia Americii şi într-o bună zi şi porneşte, escortat la gară elegiac de toată familia. Nostalgia lui Rubin, pensular, e mai modestă... El vrea să deschidă o «sală de dans». La Ficu, fiul Estherei, starea bolnăvicioasă rasială se manifestă printr-o mare şi anxioasă iubire filială, printr-un sentimentalism timid” (Călinescu 1988: 793).

Şi totuşi, poate că tocmai în cazul lui Ficu judecata criticului este monocromă, fără nuanţă; mai degrabă, am putea spune despre Ficu că este şi el un „sfios care cuteză”, dacă ar fi să împrumutăm titlul prin care îl caracterizează I. Peltz pe G. Topârceanu, într-un volum de amintiri şi evocări (Peltz 2003: 117). În sprijinul ideii acesteia mi se pare elocventă revolta lui Ficu, manifestată cu violenţă, cu îndrăzneala şi orgoliul celui care refuză să trăiască la voia întâmplării, în virtutea unui mecanism rigid şi fără temei: „Nu! Nu vorbesc prostii... Nu mai vreau. M-am săturat. Eşti prea slabă... Eşti bolnavă... Nu mai vreau... Nu maaai vreau!” (Peltz 1962: 157).

Prin urmare, naratorul omniscient va realiza o demonstraţie aproape matematică a înţelesului pe care îl capătă expresia „Nu mai vreau!” la Ficu. Denotă exasperarea unui copil în faţa „terorii istoriei” (expresie eliadescă) – timpul material, proiectat în actualitate, care se scurge neîncetat, care nu poate fi întârziat – boala mamei, care avansează mereu: „Ce nu mai poate răbda Ficu? se întreba Esther. Mai întâi suferinţa ei. Boala cusătoresei – simţul mamei nu se înşela – îl dezola, îi adumbrea aspectul primăvăratic al unei vârste, normal fără complicaţii, îl tiraniza. Se culca şi se scula cu imaginea bolnavei care-l obseda. Mai ales în atitudinea ei de roabă a maşinii de cusut, aplecată asupra-i, legată, ferecată aproape, de ea – cu ea. Ficu ştia că munca îi înrăutăţea boala. Căutase necontenit o posibilitate de înlăturare a acestei salahorii: n-o aflase. Şi-atunci, copilul cu bună dreptate ţipase: «Nu mai vreau!» adică: «Nu mai pot răbda boala mamei!»” (Peltz 1962: 94).

Ficu ia contact cu realitatea dură, inexorabilă, necosmetizată; descoperă că moartea nu este rezervată doar celorlalţi („Ficu auzea mereu de asemenea morţi, dar nu le credea, nu voia să le creadă – cu o voinţă dârză – posibile. Sau – se împăca el cu gândul – dacă sunt posibile, sunt pentru alţii. Oamenii îndepărtaţi de el, pe care nu i-a cunoscut nicicând, pot muri. Cine ştie, o fi şi asta adevărat!... Dar unchiu Paul!...”; Peltz 1962: 94), ci toţi oamenii sunt vulnerabili în faţa ei, ca realitate ultimă, în plan ontologic: „Nedumerit, copilul privi lumea cu un ochi de gheaţă. [...] / -Mamă, a şoptit copilul în urechea Estherei, cu teamă – după ce moare omu şi-l îngroapă... ce se mai întâmplă cu el? / -Nimic! a răspuns femeia, scuturată de-un fior. / -Nimic? Nimic? stărui copilul. / -Nimic!... Absolut nimic!” (Peltz 1962: 95, 98).

Hipersensibil, Ficu rememorează evenimentele dureroase, şi le actualizează în conştiinţă, cu suferinţa celui pentru care iubirea presupune nu doar *devotament* (realitate exterioară, lesne de atins), ci, mai degrabă, *devoţiune* – realitate lăuntrică, mai presus de rugăciune: „Mama voia, firește, să atenueze gravitatea scenei. Pe băiat, însă, lovirea femeii îl

BDD-A22114 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:19:17 UTC)

tulbura până la delir. [...] De câte ori va mai apuca ea ivirea zilei celei mai fericite care este constant *mâine*?" (Peltz 1962: 165, 180).

Întrucât „oamenii săraci n-au voie să fie îndărătnici", „oamenii săraci n-au niciodată dreptate" (Peltz 1962: 183), Ficu se va resemna, va urma itinerarul *firesc*, odată rămas singur; va trăi discret, tăcut în casa unchiului şi a mătuşii sale, va munci, se va însura... totul cu o libertate interioară ce nu poate fi abolită: „Îşi dorea anii trecuţi repede peste capul lui buclat, ca să rămâie singur cu îndoielile şi amintirile, singur cu sine, fără niciun mentor gratuit, fără nicio gratitudine de dovedit, fără nicio rubedenie lângă oboselile şi tristeţile sale" (Peltz 1962: 258).

Pe măsură ce creşte şi avansează în cunoaştere, orizontul de aşteptare al lui Ficu se restrânge. La douăzeci de ani se simte bătrân („Singurătatea îl apăsa ca o nouă rană. Are douăzeci de ani, e bătrân... Câţi douăzeci de ani va mai trăi?..."; Peltz 1962: 336-337), vorbeşte despre tristeţi şi renunţări: „Şi-aşa s-au perindat nopţi rele şi zile închise şi săptămâni ca plumbul şi ani fără bucurii" (Peltz 1962: 315). Se retrage în sine, în propria interioritate, iar căsătoria reprezintă, paradoxal, închiderea definitivă faţă de lume, ruptura de ceilalţi: „Odată însurat – totul va sfârşi. Aici, în cartier, însurătoarea e un final, un definitiv final. Nimic nu-l surprinde, toate se vor înfăptui după acelaşi tipar. Odată însurat, viaţa se va reduce la câteva aspecte: nicio deraiere, nicio catastrofă nu mai e posibilă" (Peltz 1962: 342).

Funcţionează aici tehnica „aşteptării frustrate", în care ceea ce este *verosimil* nu este şi *previzibil*, întrucât realizarea lui Ficu prin căsătorie nu apare ca o împlinire, ca o compensare a suferinţei din trecut, ci ca un mecanism rigid, pus în mişcare din inerţie, fără o motivaţie intrinsecă: „El are să se însoare şi are să socotească filele calendarului până la leafă... Mic-burghez, va aduna legume de cu vară, să-i fie casa cuprinsă în zilele lui Gerilă. Şi mic-burghez cu viaţa mereu-mereu aceeaşi, fără nicio schimbare de decor sau de umor, îşi va îngriji de maturitatea artritică şi de bătrâneţea săracă... Apoi va muri, şi nimeni şi nimic nu va tresări în univers" (Peltz 1962: 344).

Aici, căsătoria nu este nicidecum o fericire, o împlinire. Parafrazându-l pe Octavian Paler, care afirma că orice progres în plan tehnologic este dublat de un regres interior (Paler 2007: 100), aş spune că un progres în plan social duce la un regres în plan spiritual, al interiorităţii fiinţei. Săvârşirea din inerţie a unui act social considerat firesc nu coincide cu aspiraţia retragerii într-o solitudine absolută. Lui Ficu îi este caracteristică imaginea din copilărie, când ar fi vrut doar să rămână pentru totdeauna închis în sine, suferind, cu palmele acoperindu-şi ochii: „Ficu simţea nevoia să-şi acopere faţa cu palmele şi să rămâie aşa pentru vecie, pe prispă, în afară de lume, departe de tata, de mama, de tuşă, de curtea lui Şulăm şi de vecini, singur cu mâinile lui asudate, cu ochii lui speriaţi, cu făptura lui mică, zguduită de friguri, în plină vară, grasă, bucureşteană" (Peltz 1962: 238).

Dacă iniţial este conturată imaginea suferinţei unui copil care nu se poate refugia decât în durere, ulterior tuşele vor fi îngroşate, în favoarea ideii de resemnare, de solidaritate cu o masă amorfă de indivizi: „În cartier sunt mii şi mii de tineri care ca şi el au visat şi au suferit şi-apoi s-au însurat. I-a întâlnit, din când în când, în faţa cinematografului, ţinându-şi de mână copiii slabi şi înfricoşaţi, sau pe dinaintea policlinicilor... Cresc aşa, băieţii ăştia, însuraţi, până devin bărbaţi mustăcioşi şi amărâţi... A cunoscut mii şi mii de oameni în cartier care şi-au sfârşit destinul egal, atât de egal, încât existenţa unora se oglindea identic în a altora şi nu le mai puteai deosebi" (Peltz 1962: 343).

În încercarea de a îndrepta discursul spre o concluzie, aş propune o aşezare în relief a valorii literare şi, totodată, profund umane a acestei cărţi. Valeriu Rîpeanu observase în mod judicios, despre *Calea Văcăreşti*, că „poartă încă din primele pagini amprenta cărţii ce se cere adusă la lumină, purtată în inimă de autor timp îndelungat. Am spus *în inimă* pentru a sublinia caracterul dominant afectiv al acestui roman, în care autorul a sintetizat nu numai toate

BDD-A22114 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:19:17 UTC)

însuşirile sale scriitoriceşti, ci şi sensul unei existenţe şi al unei experienţe de viaţă" (Peltz 1962: V).

Aș adăuga câteva elemente nu atât de noutate, cât de nuanță, care merită spuse. Cartea evocă o lume cu totul diferită de ceea ce îndeosebi este admis, la nivelul simțului comun. Astfel, evreului bogat, lipsit de scrupule (clişeul cămătarului) i se opune evreul sărac – „...mărunte căminuri cu «stăpâni» rupți în coate şi melancolizați de lunga aşteptare a clienților" (Peltz 1962: 102) –, iar sfărâmarea acestui mit face vizibile suferința, mizeria, nefericirea – o lume neviciată, în ordine spirituală.

Aș aminti secvența evocării balului, semnificativă pentru problematica romanului; se poate observa încercarea de ieşire de sub incidența monotoniei exasperante, din marasmul existenței repetitive – prin introducerea artificială a unui element de surpriză (balul). Însăşi evocarea acestui eveniment poartă sugestia tragismului, similară unei imagini groteşti pe care o regăsim la Dostoievski, în *Crimă şi pedeapsă* – viața unui om nefericit, circumscrisă într-un perimetru limitat, ca şi cum s-ar desfăşura într-un spațiu de un metru, deasupra unei prăpastii: „...balul însemna liberarea, pentru o singură noapte, dintr-o viață mizeră şi înfrângerea barierelor celeilalte lumi: în care se petrece, în care se cântă, altfel decât în atelier, în care se iubeşte. Fetele cunoşteau valsurile pe-atunci la modă şi romanțele sentimentale care ameţeau Văcăreştii şi Dudeştii. În ele se vorbea numai de dragoste, numai de-un sărut sub lună, numai de balcoane înflorite. Ele întârziau la rochia neterminată, se îmbrăcau în bietul lor «mantou» devastat de ani şi plecau, cu pas grăbit, spre casă. O mamă şubredă le aştepta, la fereastră, sau un tată desființat de bătrâneți premature, sau surori mai mici, slăbite şi maturizate prea devreme. A doua zi filmul vieții lor, aceeaşi, se desfăşura fără surpriză. Nu venea nici cavalerul romanțelor să le sărute sub lună, nici ele nu puteau zvârli iubitului un trandafir din balconul înflorit: casa lor n-avea balcon" (Peltz 1962: 70).

Perspectiva din interior, pe orizontală, mi se pare cea mai profitabilă pentru cunoaşterea structurii de adâncime a societății avute în vedere. În acest roman sunt înfățişate cu înduioşare, cu „participare îndurerată şi revoltată" (formula lui Valeriu Rîpeanu; Peltz 1962: VII) – nu şi cu patetismul adesea conotat negativ – mizeria, suferința, boala, angoasa unui copil în fața morții oamenilor dragi lui. Fatalitatea sărăciei („Oamenii săraci n-au niciodată dreptate!") este coerentă cu ideea construirii unui roman social, cu toate că intenționalitatea auctorială a fost alta (V. *supra,* p. 1). În fața suferinței şi a morții, oamenii sunt egali, căci durerea nu este cuantificabilă. Nu este un roman tezist, nu transpare din el ideea că oamenii suferă atât de mult pentru că sunt evrei. Ca personaj-reflector, Ficu ne va revela acest adevăr : „Oamenii nu sunt decât ce-i ştim: nişte biete ființe, ca toate celelalte. Ca toate celelalte – gândul îl obseda şi-l întrista!" (Peltz 1962: 345).

Observăm o deplasare a centrului de greutate – în locul momentelor cruciale exterioare – convingerea că faptele banale ale vieții cuprind în orice clipă integralitatea destinului şi sunt în măsură să-l reprezinte, ceea ce asigură o componentă modernistă romanului de care ne ocupăm. Am discutat exemplul lovirii mamei şi tulburarea „până la delir" care îl copleşeşte pe Ficu; am putea adăuga unul – abstras din incipitul romanului: servitoarea Veta foloseşte o exprimare care îi este improprie („Mulțumesc şi *mersi* ! spuse, imitând vorba aleasă a fetei inginerului de peste drum"; Peltz 1962: 3), o formulă care trădează nemulțumirea de sine, încercarea de a transgresa limitele ignoranței.

Complementar cu ideea enunțată anterior, cititorul simte privirea care stăruie asupra detaliilor, a personajelor *secundare*. Personaje extraordinare, sub aspectul realizării lor într-o operă de ficțiune, bine individualizate, memorabile sunt şi doctorul Şternbaum, construit în replică față de doctorul Şteinberg, moş Oişiie (cu harul său de povestitor), fata croitorului Feldman... Ea este cea care va rosti un adevăr ce nu poate fi trecut cu vederea, ceea ce ilustrează ideea detaliilor semnificative care fundamentează cartea: „Viața trebuie învinsă ca

BDD-A22114 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:19:17 UTC)

pe o fiară. În timpul luptelor te muşcă, te sângeră şi ea. La sfârşit poți fi un învingător cu chelie, obosit, ştirb, şubred... n-are importanță" (Peltz 1962: 348).

Acesta este un citat pe care l-aș lega de intrarea *viața*, din dicționarul elaborat de Jacques Attali (subiectiv, puțin academic, dar original ca gândire): „Îmi place permanenta apologie a fericirii din care se hrăneşte iudaismul: întreaga *Biblie* (...) consideră viața pământeană ca o recompensă de care trebuie să ne bucurăm fără rețineri. Toate textele talmudice repetă la infinit că nu e nimic de aşteptat de la vreun paradis, nici de la vreo reînviere, nici de la o lume de dincolo despre care nu se ştie nimic, şi trebuie trăit aici, cel mai bine cu putință, fără a spera ceva după, făcând doar în aşa fel încât lumea să fie puțin mai bună după noi. [...] Viața e mai importantă decât Tora. Iudaismul recomandă, de altfel, apostazia şi nu sinuciderea sau martiriul... [...] Cum nu e nimic de aşteptat în lumea de dincolo şi cum viața e sacră, acțiunea se impune: nicio forță nu e mai revoluționară decât lipsa speranței!" (Attali 2011: 447-449).

O ultimă observație vizează o trăsătură particulară a acestui roman. *Calea Văcăreşti* oferă o descriere a societății şi a modului în care aceasta funcționează. Oferă detalii sugestive necesare evaluării, repere, nu sentințe. Aş spune că marea şansă a acestei opere literare constă în faptul că dezvoltă spiritul critic, acuitatea privirii (fără a se confunda cu o satiră a moravurilor), iar a cititorului – de a fi parcurs o carte plină de melancolie, dar şi de luciditate.

Problematizarea implică aici şi un aspect conectat la realitatea factuală, în măsură să netezească asperitățile unui demers prea discursiv: „Fără să le înțelegem nici bine, nici total, marile opere ne răspund, în pragul formării idealurilor, la o întrebare pe care încă nu ne-o punem, dar care se insinuează: Ce este un om? Ce este o conştiință?" (Preda 2004: 86).

Acknowledgement: *This work was financially supported through the project 'Routes of academic excellence in doctoral and post-doctoral research – READ' co-financed by the European Social Fund through the Development of Human Resources Operational Programme 2007-2013, contract no. POSDRU/159/1.5/S/137926. / Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul „Rute de excelenţă academică în cercetarea doctorală şi post-doctorală – READ" cofinanţat din Fondul Social European, prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/159/1.5/S/137926.*

REFERENCES:

ATTALI, Jacques, *Dicționar tandru al iudaismului*, Traducere de Sonia Herman, Editura „Hasefer", Bucureşti, 2011.

CĂLINESCU, G., *Istoria literaturii române, de la origini până în prezent (1941)*, Ediția a II-a, revăzută şi adăugită, Ediție şi prefață de Al. Piru, Editura „Minerva", Bucureşti, 1988.

CRISTEA-ENACHE, Daniel, *Convorbiri cu Octavian Paler*, Editura „Corint", Bucureşti, 2007.

DOSTOIEVSKI, F. M., *Crimă şi pedeapsă*, Trad. de Ştefana Velisar Teodoreanu şi Isabella Dumbravă, Prefață şi tabel cronologic de Mihai Novicov, Colecția „Biblioteca Pentru Toți", Editura „Minerva", Bucureşti, 1975.

PELTZ, I., *Calea Văcăreşti*, Prefață de Valeriu Rîpeanu, Editura Pentru Literatură, Bucureşti, 1962.

BDD-A22114 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:19:17 UTC)

PELTZ, I., *Am scris numai pentru promovarea omeniei…,* Ediție şi prefață de Florentin Popescu, Editura „Hasefer", Bucureşti, 2003.

PREDA, Marin, *Viața ca o pradă*, Editura „Cartex Serv", Bucureşti, 2004.

WALDMAN, Felicia, CIUCIU, Anca, *Istorii şi imagini din Bucureştiul Evreiesc,* Editura „Noi Media Print", Bucureşti, 2011.

BDD-A22114 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:19:17 UTC)